

A Técső helynév eredetéről* 1. A *Técső* helynév eredete már hosszú ideje foglalkoztatja a régi máramarosi koronavárosok történetének kutatóit. E rövid tanulmány keretében megkísérlem számba venni a helynév eredete kapcsán megfogalmazott ötleteket, magyarázatokat, igyekezve rámutatni erőnyeikre és hibáikra. Emellett számba veszek néhány a kérdés vizsgálata során még nem érintett körülményt, adatot, azt remélve, hogy hozzájárulhatok a helynév eredete (sokat vitatott) kérdésének a megoldásához.

KISS LAJOS szerint a régi koronaváros neve pusztá személynévből alakult magyar névadással, a helynév a régi magyar *Técs* személynévnek kicsinyítő-becéző képzős származéka. Az ukrán *Тячів* és az orosz *Тячево* egyaránt a magyarból származik (FNESz.⁴ 2: 627). A szakirodalomban a helynévnek német eredeztetésével is találkozunk. MELIKA GYÖRGY a kárpátaljai németek történetét bemutató munkájában így fogalmaz: „Bei den Ortsnamen des Komitats Marmorosch im Raum des Talkessels ist das deutsche Element, wenn auch lautlich wesentlich verändert, aber doch nachweisbar. So wird von mehreren Autoren als Basis des Ortsnamen Těcső bzw. Tjačevo die deutsche Form Teutsch-au (*Teuschau, Deuschau*) eigentlich »deutsche Aue« gelegt” (2002: 17; az eredetiben több szó félkövér). A szerző – aki a kárpátaljai németekről több kiváló tanulmányt írt – a helynév eredetét a középnémet *dietsc* (deutsch) és *Aue* változattal hozza kapcsolatba (i. h.).

A helynév eredetéről megfogalmazott különböző vélemények folytán a kérdés vizsgálata ma is aktuális lehet. Az alábbiakban röviden a településnév eredetére vonatkozó irodalmat, fontosabb történeti és nyelvtörténeti adatait veszem számba.

2. A helynév eredetének tárgyalása előtt a kérdés történetéről ejtek pár szót, a helynév eredetére vonatkozó korai utalások, források számbavételével. A német eredeztetés első alkalommal SIMONCHICZnál, Máramaros múltjának kutatójánál jelenik meg a XIX. század elején, aki a helynevet a német *Teuch au*-ból származtatta (SIMONCHICZ é. n. 90–1). A német eredetet ezt követően a német lovagrend feltételezett máramarosi jelenlétével hozzák kapcsolatba. Ennek története egy 1213-as keltezésűnek jelzett, s mint később kiderült, valószí-

* KISS JENŐNEK és JUHÁSZ DEZSŐNEK értékes észrevételeikért és útmutatásukért ezúton fejezem ki köszönetemet.

núleg hamis (I. KARÁCSONYI 1902: 13) okiratra vezethető vissza. Az okiratról először JERNEY JÁNOS tett említést (1855: 104–6), ezt követően SZILÁGYI ISTVÁN (1889: 18) és MIHÁLYI JÁNOS (1900: 5) az oklevél alapján a német lovagrend máramarosi megtelepedésére következtettek. MIHÁLYI szerint „Técső és Huszt városok, valamint a huszti vár alapítói a német lovagrend vitézei voltak”, s így ők adhattak nevet a koronavárosnak. „Técső = Teutsch-Au mint ilyen egyedüli elnevezés az országban és felette emlékeztet a Teutsche-Ritter elnevezésre, miként a rend vitézeit közönségesen nevezték” – írja a máramarosi oklevelet tartalmazó könyvében (i. h.). E feltételezés hibáira hamar rámutattak (I. PAPP 1909: 17–21), ma már csak tudománytörténeti érdekességként tartható számon.

A magyar eredeztetés később jelenik meg a szakirodalomban. BÉLAY VILMOS, a máramarosi magyarság településtörténetének kutatója a *Técső* helynevet már magyar személynévi eredetűnek tartja (1943: 205). BÉLAY magyarázatát fogadja el KISS LAJOS is (FNESZ.⁴ 2: 627), aki az első adatot 1329-ből idézi (FEJÉR Codex Diplomaticusából, ahol romlott írásváltozat – *Fecső* – szerepel. MIHÁLYI-nál egy 1336-ból származó oklevélben *Thechew* változat található, I. MIHÁLYI 1900; a *Thewche* alakváltozat később bukkan fel).

3. A német eredeztetés során felmerült *Au(e)* 'liget, berek' több helynevünkkel kapcsolatba hozható, ilyen például a *Kasztó* (*Kast* 'tölgy' és *Au* 'liget', I. FNESZ.⁴ 1: 697), a *Rehó* (= *Reichau* 'gazdag berek', uo. 2: 406), a *Rihnó* (= *Richenau* 'ua.', uo. 2: 416) és a *Rozsnyó* (= *Rosenau* '[vad]rózsával benőtt berek, liget', uo. 2: 427) településnév. Az *au* (*Au*) kettőshangzóból monoftongizáció révén *ó* lesz, mint ahogy a fenti helynevek is jól mutatják. Mivel veláris és palatális előző szótag után egyaránt ez a tendencia jellemző, nem látom valószínűségét a palatális tö (dietsc) utáni veláris tag (*Au*) hangrendi kiegyenlítődésének sem. Az *ő* jelentkezése az ómagyar kor folyamán főleg az *ey* ~ *eß* > *eü* > *ëü* > *öü* > *ő* hangváltozásra vezethető vissza (a labiális utótagú kettőshangzók monoftongizálódása, a hosszú *ő* elterjedése a XII–XIV. század során ment végbe), ezért a német *Au(e)* mint előzmény kizárható. Más körülmények sem erősítik a német eredeztetést: a XIII–XIV. század folyamán Ugocsába és Máramarosba szászok telepedtek, így településeik nevében a *szász* népnév van (*Nagyszász*, *Felszász*), a MELIKA által említett közép-almémet *dietsc* alakból való eredeztetés ezért ugyancsak vitatható.

A *Técső* településnévnek a történeti forrásokban fellelhető *Tetz*, *Tehcz* változatai (SZÖLLŐSY 1994: 11) egyezést mutatnak az ómagyar kori oklevelekben szereplő *Thec* (1211.), *Teech* (1301/1302: *Teech filius Saysa*) személynévvel (FEHÉRTÓI 2004: 741–2). A településnévnek tehát korábban még volt a pusztai személynévvel megegyező, kicsinyítő-becéző képző nélküli változata is. Ugyanez a jelenség figyelhető meg a *Kistécső* helynév esetében is: a településnévnek egy 1415-ben keletkezett okiratban *Kis-Tech* és *Kis-Tecs* változatai szerepelnek (MIHÁLYI 1900: 199–201). „Minden bizonnyal a Técső-patak mellett állt ez a XVI. században már eltűnt kis falu. [...] Magyarok lakhatták, de erre nincs írásos bizonyíték” – jegyzi meg Kistécsőről BÉLAY VILMOS (1943: 208).

A településen keresztül folyó Técső-patakot egy 1336-ban keletkezett oklevél említi először *Thechewyze* alakban (MIHÁLYI 1900: 15). BENKŐ LORÁND nyárádmenti gyűjtései nyomán a patakok megnevezéséről így ír: „A patak eredeténél legtöbbször annak a határ résznek a nevét viseli, ahol ered. Több más ilyen kisebb vízzel egyesülve a név már változik, növénynév, személynév stb. ragad rá. A patak alsó folyásánál, torkolatánál az elnevezés

újra változik. Itt már arról a községről kapja a nevét, amely felől folyik” (1947: 14). Utóbbi típusba tartozhat, azaz a *Técső* településnévről kaphatta nevét a Técső-patak.

BÉLAY szerint „Valószínűleg Kistécsővel azonos” (1943: 208) egy 1410-ben keletkezett okiratban szereplő *Técsőpataka* nevű település (MIHÁLYI 1900: 163–4, az itt közétett oklevélben szereplő *Techőpataka* minden bizonnyal az eredeti oklevélben található változat hibás átírata). E névváltozat pataknevből keletkezett.

4. Mind a hangtörténeti, mind a településtörténeti érvek tehát BÉLAY VILMOS és KISS LAJOS megállapításait, a *Técső* településnév magyar személynévi eredetét erősítik. A településről kaphatta nevét a Técső-patak, valamint annak az oklevelekben fellelhető *Técső-víz* névváltozata, vagyis történeti szempontból a településnév lehet az elsődleges, a víznév a másodlagos. A német eredet kizárható.

A magyar személynévi eredet mellett szól az a körülmény is, hogy a Técsővel szomszédos települések közül Visknek, Bustyaházának és Bedőházának is magyarok adtak nevet, és azok szintén személynévi eredetűek (utóbbiaknak előtagja természetesen). A *Técső* és *Visk* településnév a máramarosi magyar helynevek korai rétegének a pusztá személynévi eredetű településnevei közé sorolható. E típus a XIII. század közepéig számított gyakorinak, kiugróan produktívnak a magyar helységnevéadásban, később fokozatosan háttérbe szorult.

Feltehetően XIII. század során telepedtek a Felső-Tisza vidékére az első jelentősebb magyar rajok. Valószínűleg erre az időre tehető a szászok megtelepedése is, így az első források a koronavárosok lakóiként magyarokat és szászokat említenek. A Tisza menti sík területen telepedtek le, itt keletkeztek az első jelentősebb településeik, a később kiváltságokat kapott koronavárosok.

A hivatkozott irodalom

- BÉLAY VILMOS 1943. Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig. Bp.
- BENKŐ LORÁND 1947. Nyárádmunte földrajzi nevei. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 74. Bp.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2004. Árpád-kori személynévtár (1000–1301). Akadémiai Kiadó, Bp.
- FNESZ.⁴ = KISS LAJOS 1988. Földrajzi nevek etimológiai szótára. I–II. Akadémiai Kiadó, Bp.
- JERNEY JÁNOS 1855. Marmarosi konvent. Magyar Történelmi Tár 2: 104–6.
- KARÁCSONYI JÁNOS 1902. A hamis, hibáskeletű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig. Bp.
- MELIKA, GEORG 2002. Die Deutschen der Transkarpatien-Ukraine. Entstehung, Entwicklung ihrer Siedlungen und Lebensweise im multiethnischen Raum. Marburg.
- MIHÁLYI JÁNOS 1900. Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Máramaros-Sziget.
- PAPP JÓZSEF 1909. Adalékok Máramaros történetéhez. Máramarossziget.
- SIMONCHICZ INNOCENTIUS é. n. Noctium Marmaticarum Vigiliae. Dissertatio de Terra Maramaros. Kézirat.
- SZILÁGYI ISTVÁN 1889. Máramarosmegye általános történelméből (A XII. és XIII. század). Századok 23: 10–26.
- SZÖLLÖSY TIBOR 1994. „Teccő nekem ez a hely”. Técső – mondák és tények tikrében. Intermix Kiadó, Ungvár–Bp.

TÓTH PÉTER